

بسم الله الرحمن الرحيم

حکیم کسایی مروزی و شعر او

زیبا بودار مرو بنازد به کسایی
چونانکه سمرقند به استاد سمرقند

محمدباقر نجف زاده بار فروش

«م. ر و جا»

سرشناسه : نجف زاده بارفروش، محمد باقر، ۱۳۳۹ - گردآورنده و مترجم
عنوان و نام پدیدآور : حکیم کسایی مروزی و شعر او / محمد باقر نجف زاده بارفروش.
مشخصات نشر : تهران : هزاره ققنوس، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۲۲۲ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۵۷-۶۷-۸
وضعیت فهرست نویسی : فیا
یادداشت : چاپ فیزی : روجا، ۱۳۷۷.
یادداشت : نمایه.
موضوع : کسایی مروزی، ۲۲۱-۲۲۹۲ ق. -- نقد و تفسیر
موضوع : شعر فارسی -- قرن ۲ ق. -- تاریخ و نقد
رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۱۳۲۹۹/۵۳۲۵۰۹ PIR
رده بندی دیویی : ۸۵۱/۲۱
شماره کتابشناسی ملی : ۱۸۲۱۳۲۲

انتشارات هزاره ققنوس

حکیم کسایی مروزی و شعر او
نویسنده : محمد باقر نجف زاده بارفروش
ناشر : انتشارات هزاره ققنوس

صفحه آرایي: آتیلیه هزاره

طرح جلد: طیه گمار

قیمت: ۸۶,۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: کوثر

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۵۷-۶۷-۸

تلفن: ۰۹۱۲۵۱۱۰۷۲۸ - ۰۲۱-۸۸۳۱۷۸۳۲

وب سایت انتشارات: www.nashrehezare.ir

آدرس: تهران خیابان انقلاب - خیابان رامسر - پلاک ۱ واحد ۵

صندوق پستی ۱۳۸-۱۵۷۱۵

www.nashrehezare.ir
آدرس: تهران صندوق پستی ۱۳۸-۱۵۷۱۵

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه، مستند سازی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی ناشر و مولف ممنوع و از طریق قانونی قابل پیگیری است.

«کسایی» در شعر دیگران / ۳۴	بخش اول /
ناصر خسرو و کسایی / ۳۶	پیش درآمد / ۹
تقسیم‌بندی موضوعی سروده‌ها / ۴۵	پیشگفتار / ۹
پژوهش‌های معاصران / ۴۶	نام و تخلص کسایی / ۱۳
دیدگاه‌های پیشینیان / ۴۹	زندگی‌نامه و آثار کسایی / ۱۳
دیدگاه‌های پسینیان / ۵۰	کنیه کسایی / ۱۵
دیدگاه‌های ایران‌شناسان انیرانی / ۶۶	لقب کسایی / ۱۵
قطعه‌ها و قصیده‌های ناقص / ۶۹	زادگاه کسایی / ۱۶
بخش دوم / اشعار کسایی	تولد و مرگ کسایی / ۱۶
تنها غزل کسایی / ۹۴	زن و فرزند کسایی / ۱۷
رباعی و دوبیتی‌ها / ۹۵	مذهب و آیین کسایی / ۱۸
تک‌بیت‌ها / ۹۶	آثار کسایی / ۲۴
بخش سوم / شرح و تحلیل ابیات کتاب	ممدوحان کسایی / ۲۶
بخش چهارم / نمایه‌ها	معاصران کسایی / ۲۷
نمایه‌ی واژه‌ها و ترکیب‌های اشعار کسایی	ویژگی‌های شعر کسایی / ۳۱
(همراه با اعلام) / ۱۹۹	کسایی و پیشاهنگان او / ۳۲
نمایه‌ی گزیده‌ی منابع / ۲۰۹	کسایی و پی‌آمدگان / ۳۳

www.ketab.ir

پیشکش استاد علامہ علی اکبر دہخدا و
دکتر غلامرضا ستوده

بخش نخست

۱ پیشگفتار

۲ دیدگاه‌ها

www.ketab.ir

پیشگفتار

پیش درآمد:

در فرهنگ ایرانی و ادب پارسی، «روزگاری دراز» حکیم کسی بود که دانای به فلسفه باشد. فلسفه هم شامل کلیه علوم نظری و عملی، تجربی و انسانی، ظاهره و خفیه می‌گردد. لذا کسی حکیم بود که به تمام علوم و فضائل آشنا باشد. لیکن با گسترش دامنه‌ی علوم و درآمدن هر چیزی در دایره‌ی آن، دیگر نمی‌شد به کسی، بدان معنا، حکیم گفت.

چون فلسفه قطعه قطعه شد، هر قطعه سر خود گرفت و مانند قلمه‌ی یک نهال به رشد پرداخت و شاخه‌ها داد. انبوه‌ترین و خرم‌ترین قطعه، جامعه‌شناسی بود که به نوبه‌ی خود رشدی سریع داشت و شاخه‌هایی بی‌شمار برآورد. هر روز شاخه‌ای نو می‌روید و سایه‌ی خود را بیشتر می‌گستراند.

بیشتر آثار پارسی و نوشته‌های مربوط به «کسایی» از او به «حکیم» و «حمیم کسایی» یاد کرده‌اند. محمد عوفی در «الباب الالباب» و امین احمد رازی در «هفت اقلیم» و آثار معاصران چونان آثار دکتر ذبیح‌الله صفا، در «تاریخ ادبیات در ایران» دکتر معین در حواشی «چهارمقاله» و مدرس در «ریحانه‌الادب» و آثار مستقل درباره‌ی کسایی و مقاله‌های فراوان نوشته شده درباره‌ی او با پیشوند «حکیم» آواسته و آمده است.

حکیم ابوالحسن علی بن محمد کسایی مروزی شاعری بزرگ و از پیشاهنگان شعر شیعی و متعهدانه ادب پارسی است که پس از سالها سکونت، در دوره‌ی معاصر نام و مقام و منزلت او شناخته شده است. شعر کسایی، شعری است گونه‌گونه و سرشار از ویژگی‌های ادبی و دینی و اخلاقی، به همین روی تنها در عصر حاضر است که بزرگی او دریافته و شناخته شده است چه، در طول و درازی تاریخ پرده و عباری بر سهم و شأن او کشیده شده بود.

تصویرها و تشبیهات شاعرانه در شعر او موج می‌زند و از توانمندی و چیرگی او جلوه‌هایی را به نمایش می‌گذارد:

نیلوفر کبود نگه کن میان آب

چون تیغ آب داده و یاقوت آبدار

همرنگ آسمان و به کردار آسمان

زردیش بر میانه چو ماه ده و چار

چون راهبی که دو رخ او سال و ماه زرد

وز مطرف کبود ردا کرده و ازار

و نیز:

کمند زلف را ماند چو بر هم یافتن گیرد

سیاه رنگ را ماند چو بر هم تاختن گیرد

معقرب زلف مشکینش معلق برزخ روشن

چنان چون عنبرین عکرب که زهره در دهن گیرد

گهی همچون شبه باشد که بر خورشید بریاشی

بهی همچون شبی باشد که در روزی وطن گیرد

چو ساکن باشد از جنبش مثال قد او دارد

چو دیگر بار خم گیرد، نشان قدمین گیرد

گهی از گل سلب سازد، گهی از مه رقم دارد

گهی رسم صنم آرد، گهی طبع سمن گیرد

خم زلفش یکی دام است چون خورشید و مه گیرد

سر زلفش یکی شست است کو سیمین

ذقن گیرد

اما او شاعری نیست که در بند صنایع و لفظ پردازی باشد. او سخنوری است حکیم و حکمت دان که پند و زهد و راستی و درستی شناسی جانمایه‌ی حرفهای اوست:

از خضاب من و از موی سیه کردن من

گرهمی رنج خوری، بیش مخور، رنج مبر

عرضم زونه جوانی است، بترسم که زمن

خرد پیران جویند و نیابند مگر

و نیز:

تو گر به مال و امل بیش از این نداری میل

جدا شو از امل و گوش وقت خویش بمال

و یا:

تا پیر نشد مرد، نداند خطر عمر

تا مانده نشد مرغ، نداند خطر بال

اما او به همین پندها بسنده نکرده و به اعتراض و انتقاد از مستمگران و حکام وقت هم پرداخته و بسیار تند و پرشور از خدا بی خبران را مورد عتاب و خطاب قرار داده است:

مرتضی و آل او با ما چه کردند از جفا

یا چه خلعت یافتیم از محضم یا مستعین؟

کان هم مقتول و مسموم‌اند و مجروح از جهان

وین همه میمون و منصورند امیرافاسقین

ای «کسایی»! هیچ مندیش از نواصب و زعدو

تا چنین گویی مناقب دل چرا داری حزین؟

از این دست شعرهای انتقادی در گونه‌های دوم شعر کسایی یعنی شعرهای دوره‌ی میانسالی و پیرانه‌اش فراوان است و درصدد و شمار آن در آثار موجود وی بیشتر

از سروده‌های وصفی است. مدایح و مرائی جانسوز او درباره‌ی شهیدان کربلا و خاندان پیامبر (ص) بسیار بلیغ و فصیح است. او شاعری متعهد است و سرآمد شاعران ادب پارسی و سخنوران ادوار کهن این سرزمین. استواری گفتار و جزالت معانی و بیان در شعر او به اندازه‌ای است که سهم بشکوه، مانا و درخوری از شعر پارسی به او اختصاص می‌یابد. دستمایه‌ی کنونی کوششی است در شناخت زندگی‌نامه و شعر این شاعر بزرگ. شاید کاستی‌هایی بر آن مترتب باشد که نگارنده از آن دور بوده باشم. به هر روی به عنوان یک معلم و یک دانشجو همواره در حال آموختن هستم و این نوشته‌ها بیشتر برای تکرار آموزش ذهن خوش است تا درسی برای دیگران. چشم آن دارم بپذیرید.

www.ketaboo.ir